

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 11, Mababu na Akiolojia

© 2024 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 11, Mababu wa Mitume na Akiolojia.

Sawa, sasa tunageukia kile akiolojia inaweza kutuambia kuhusu Mwanzo 12 hadi 50, kipindi cha mababu.

Hiki, tena, ni kipindi chenye utata sana katika historia ya Israeli na ni vigumu kupata taarifa nyingi kielimu, ingawa tutaona tunachoweza kufanya hapa. Kwanza kabisa, nataka kuonyesha picha ya pango la Makpela katika uwasilishaji wetu wa PowerPoint. Hili ni pango ambalo Ibrahimu alinunua kutoka kwa Efroni Mhiti ili kumzika Sara, mkewe, na mababu wa baadaye wamezikwa hapo pia.

Na kama ilivyo leo, unaona ni jengo kubwa, jengo la mawe kuzunguka mapango haya. Na jengo hilo lenyewe ni la kale sana. Hakuna mwingine ila Herode Mkuu aliyejenga ngome hiyo ili kuwaenzi mababu wa Kiebrania na tena kuwatuliza Wayahudi wa siku zake.

Jambo muhimu hapa si uchunguzi wa Agano la Kale, bali uchunguzi wa Agano Jipya. Umejikusisha na nguzo zinazotoka katikati ya ukuta. Hii inaiga jukwaa la hekalu alilolipanua na kujenga kuzunguka mlima wa hekalu huko Yerusalemu.

Kuna ushahidi mdogo sana wa nguzo zilizounganishwa kuzunguka hekalu. Sehemu kubwa ya hekalu imeharibiwa na kuharibiwa, lakini hii hapa.

Kwa sababu ni kaburi takatifu kwa Waislamu, Wayahudi, na Wakristo, limesumu karibu bila kuharibika karne hizi zote. Kwa hivyo hiyo ni miaka 2000. Haionekani kama hiyo kwa pembe hii, lakini ni kaburi lenye umri wa miaka 2000.

Sasa, miamba ya mawe hapa, ukuta wa juu uliopambwa kwa ukali zaidi, pamoja na minara ya maombi ya Waislamu, bila shaka, ni nyongeza za baadaye. Lakini hii tena iko katika jiji la Hebroni ambalo ni eneo la kitamaduni ambapo makaburi haya ya mababu yalipatikana.

Hazikufanyiwa utafiti au kusomwa hadi kipindi cha mamlaka ambapo wasomi wa Kifaransa walifanya utafiti wa muundo huu. Na kisha, baada ya Vita vya Siku Sita, msichana mwembamba sana wa Kiisraeli alishuka na kuchunguza, akiweza kuingia kwenye shimo dogo sana sakafuni, na akashuka na kuchunguza eneo la chini ya ardhi ambapo makaburi haya yalikuwa hapo awali. Sawa, kwa hivyo Ibrahimu anaitwa na

Mungu huko Uru ya Wakaldayo, anaitwa na Mungu kwenda kwenye nchi nitakayokuonyesha katika Mwanzo 12.

Na Uru, tena, ni eneo la kitamaduni la Uru kusini mwa Mesopotamia, Sumeri ya kale. Cyrus Gordon, ambaye tulimwonyesha slaidi katika PowerPoint ya awali, alipendekeza eneo mbadala, Urrah, ambalo liko kaskazini mwa Mesopotamia. Huo tena ni uwezekano, lakini inasema haswa Uru wa Wakaldayo, na hilo linapaswa kuwa eneo la kusini.

Sasa Ibrahimu na Sara na msafara wao, Ibrahimu alikuwa mtu tajiri sana na alikuwa na mifugo na watumishi wengi, walihama kutoka Uru hadi Harani kaskazini mwa Siria. Na kisha wakashuka pwani, tena, wakifuata njia hiyo ya Fertile Crescent kuelekea pwani hadi Levant, kusini mwa Levant. Na ilikuwa wakati huo ambapo yeye, walikuwa na njaa katika nchi, kama vile wakati wa Yakobo na wanawe.

Na hivyo, waliendelea hadi mji mmoja huko Misri, na kukimbia njaa iliyokuwa ikiikumba Kanaani. Sasa, moja ya nyakati za kuvutia zaidi nilizowahi kuwa nazo binafsi katika Nchi Takatifu ilikuwa kushiriki katika programu ya Umoja wa Mataifa ya Harvard inayoitwa Abraham Path. Sasa Abraham, tena, ni mtu anayeheshimiwa na imani zote tatu za Mungu mmoja.

Kwa hivyo, tulisafiri na waongozaji kote Transjordan, katika maeneo ya vijijini, tukitembea katika mashamba ya mizabibu ya kale na mashamba ya mizeituni, tukitembea katika vijiji virefu vilivyoachwa, tukila chakula cha mchana kilichopikwa msituni au katika mashamba tuliyokuwa tukitembea. Tulitembea kutoka milima ya Gileadi hadi Bonde la Yordani, na tulifurahia sana kuingiliana na ardhi na mandhari ya Jordan, pamoja na watu wa eneo hilo wa Jordan. Na ni jina zuri kwa hili.

Lakini Ibrahimu kweli alitembea katika eneo hili la Nchi Takatifu, na unaweza kuona baadhi ya ishara hizi hapa zinazokumbusha hilo. Njia ya Mababa, au mababu, ndivyo inavyosema, au mababu kwenye ishara hizi hadi Misri.

Hii ni picha ya zamani ya kisima huko Beersheba. Unaweza kuona mitaro iliyotengenezwa kwa kamba kwa karne nyingi, ikivuta maji kutoka kwenye kisima kilicho chini. Historia ya mababu ni mada yenye utata sana.

Na kuna maoni tofauti kuhusu mababu. Wanaume wawili walio upande wa kushoto wana maoni hasi sana kuhusu historia ya mababu. Na Tommy Thompson na John Van Seters.

Hizi ni picha za zamani. Ni za zamani sana hivi sasa. Ninaamini zote mbili bado ziko hai.

Lakini hizo pia hurekebishwa na hoja za uhalisia wa mababu. Hizi hasa zimewasilishwa na John Bimson na KA Kitchen katika insha katika vitabu hivyo viwili upande wa kulia. Na tutafafanua hili.

Swali la kwanza ni, tunawaweka wapi mababu kwa mpangilio wa matukio? Kwa maoni yangu, wanaonekana kufaa zaidi kwa angalau Ibrahimu mwishoni mwa Enzi ya Shaba ya mapema, karibu 2100 hadi 2000 KK. Au labda baadaye kidogo katika kile tunachokiita Enzi ya Shaba ya Kati, 2000 hadi 550 KK. Angalia urefu wa muda hapa.

Huo ni muda mrefu sana. Na hatujapata shida kuufanya uwe mdogo zaidi ya hapo. Sasa, hoja hii muhimu hapa ni muhimu sana kwa wanaakiolojia.

Sasa, katika akiolojia, unatafuta majina ya mahali, unatafuta majina ya wafalme, unatafuta matukio ambayo labda yanaweza kuthibitishwa na uchimbaji wa akiolojia, au kubaini wapi na wakati mambo yanatokea. Miji na vijiji hivi vimetajwa, pamoja na majina ya wafalme wanne kutoka mashariki walioshambulia miji ya uwanda katika Mwanzo 14. Hata hivyo, majina haya hayajathibitishwa katika vyanzo vingine.

Kwa mtindo na muundo wao, inaonekana wanatoka Mesopotamia, majina ya Kisemiti ya Mashariki, lakini hakuna kinachoweza kuwa na uhakika kabisa. Wasemiti wametajwa katika kumbukumbu za Misri wakati huu, lakini hakuna kutajwa maalum kwa yeyote kati ya mababu kwa jina. Kuna vidokezo vya kuvutia kutoka vyanzo vingine.

Tuna mihuri yenye jina la Yakobo, Yaakov, na ngome ya Israeli kutoka Hekalu la Karnak, ngome ya Israeli, ambayo inaonekana iliitwa Ngome ya Abramu, labda ilipewa jina la mmoja wa mababu wa Israeli na Sulemani au mmoja wa wafalme wengine wa Israeli au Yuda. Mfalme mwingine pekee aliyetajwa ni mfalme wa Wafilisti mwenye jina la Kisemiti, Abimeleki. Sawa.

Tena, hii inaweza kuwa ya nasaba, wengine wanaweza kusema ni ya kihistoria kwa sababu Wafilisti hawakufika wakiwa na nguvu hadi karne ya 12 KK. Abramu alikuwa waziwazi kabla ya kipindi hicho. Kwa hivyo, tuna tatizo hapa.

Labda ni uboreshaji wa jina hilo kwa sababu Gerari ilikuwa katika ufalme wa Pentapolis ya Wafilisti au eneo ambalo Wafilisti walilidhibiti. Kwa hivyo, inaweza kuwa jina lililoboreshwa, lakini jina lenyewe, Abimeleki, si Mafilisti. Ni la Kisemiti.

Kwa hivyo, labda alikuwa mfalme au mkuu wa Kanaani aliyeshughulika na Ibrahimu na Isaka. Ukosefu wa taarifa za nje haushangazi hata kidogo kwa sababu tunapaswa kuelewa kwamba tunasoma historia ya familia moja, si nasaba ya wafalme. Na hivyo nafasi za kupata ushahidi, hakika ushahidi ulioandikwa, wakati huo wa mapema wa Abramu au Isaka au Yakobo au familia yoyote yao ni nadra sana.

Hata hivyo, kwa kuzingatia haya yote, tunahisi kwamba nusu ya kwanza kabisa ya milenia ya pili inaonekana kuendana vizuri na simulizi la Mwanzo. Dokezo jingine kutoka kwa ushahidi katika maandishi ya Biblia. Miji ya uwanda na majina ya wafalme vitani.

Tulitaja hilo. Miji ya uwanda, miji mitano, Sodoma, Gomora, na mingine hakika ni jambo la kuzingatia na kuangalia kwa karibu. Kulinganisha majina ya maeneo na maeneo yanayojulikana.

Salemu au Shalemu huenda ni jina la awali la Yerusalemu. Dani, Damasko, Moria kutoka Mwanzo 22, Shave, Beersheba, n.k. Waamori, Wakanaani, Wafilisti, Wahivi, na Wahiti, n.k.

zimetajwa. Desturi za kipatriaki, Sara kama dada, nafasi ya Hajiri kama mama mbadala, na, tena, utambulisho wa wafalme. Na jambo moja ambalo sijataja bado ni orodha ya wafalme wa Edomu katika Mwanzo 36, ambayo inatoa taarifa muhimu pia.

KA Kitchen alitumia bei za watumwa. Sasa, Yusufu alipouzwa kama mtumwa katika Mwanzo 37, aliuzwa kwa shekeli 20 za fedha. Kitchen alifanya tafiti kuhusu bei za watumwa kwa wanaume vijana katika Mashariki ya Karibu ya kale katika vipindi tofauti, na shekeli 20 za fedha zinaonekana kuwa sawa na bei ya mtumwa kijana wa kiume mwanzoni mwa milenia ya pili KK.

Mikataba na maagano yaliyo katika Mwanzo, na bila shaka, nyenzo za epigraphic, ambazo tayari tumetaja hapo juu. Zaidi ya hayo, katika miaka ya 1970, msafara wa Italia ulichimba eneo karibu na Aleppo linaloitwa Tel Mardikh . Hili ni eneo linalojulikana kama Ebla ya kale.

Nao walipata akiba ya vibao 20,000 vya kikabari vilivyotengenezwa kwa udongo. Na mwandishi wao wa maandishi alidai kwamba vibao hivi vilikuwa na marejeleo ya kuvutia kwa Yahweh, Yerusalemu, Sodoma, Gomora, Sohari, na mababu wenyewe. Sasa, mkurugenzi alipinga madai haya.

Na kwa kuwa hili lilikuwa Syria, serikali ya Syria ilihusika. Na hili lilikuwa suala la kisiasa sana, kwa kusema, kwa kuzingatia hali ya kisiasa wakati huo, na ambalo linaendelea leo kati ya Syria na Israeli. Kwa hivyo, madai hayo yalionekana kuwa hayana uthibitisho na yanaonekana kuwa ya uwongo.

Hata hivyo, kutokana na ukweli kwamba hizi zinaanzia Enzi ya Shaba ya mapema, mwanzoni au mwishoni mwa milenia ya pili au ya tatu, badala ya tatu KK, kuwarejelea mababu hadi Enzi ya Shaba ya mapema kulizingatiwa kwa uzito na kuandikwa wakati huu ambapo mbao hizi zilikuwa zikijadiliwa. Sasa, neno Salemu, tena, hili ni Mwanzo 14, ziara ya Ibrahimu au mwingiliano na Melkizedeki. Je, hili ni neno la mapema kwa Yerusalemu, jina la mapema kwa Yerusalemu? Linaweza kuwa.

Inaonekana hivyo. Na uchimbaji katika Bonde la Refaimu, tena, bonde hilo linalopanda hadi Yerusalemu na kisha kushuka kuelekea magharibi, linakuwa sehemu ya Bonde la Soreki. Na mji wa Daudi umegundua eneo la Salemu.

Kwa hivyo, Yerusalemu ulikuwa mji wa nyumba na makazi katika Bonde la Refaimu, kuanzia Kipindi cha mapema cha Shaba na Shaba ya Kati. Kwa hivyo, Yerusalemu ilikuwepo kama mji na makazi karibu na Yerusalemu, Bonde la Refaimu, lilikuwepo wakati wa mababu na haswa wakati wa Ibrahimu. Sasa, Bonde la Shave ni nini katika Mwanzo 14? Hili lingeweza kuwa Bonde la Kidroni au sehemu za juu za Bonde la Refaimu, kitongoji cha kisasa cha Beqa huko Yerusalemu Magharibi.

Adonai Zedeki alikuwa mfalme Myebusi wa Yerusalemu, kama ilivyotajwa katika Yohua 10. Angalia neno au jina Zedeki tena, na kisha Melkizedeki katika Mwanzo 14. Kunaweza kuwa na aina fulani ya tafakari ya nasaba hapa na jina la nasaba.

Hatujui kabisa. Nyumba wakati wa Ibrahimu zilikuwa na viti kuzunguka sehemu ya ndani ya nyumba na kuta za ndani za nyumba hizo, na hizo zilipatikana katika nyumba zilizochimbwa miaka ya 1970 katika jiji la Daudi. Kwa hivyo, tuna ushahidi dhahiri kwamba kulikuwa na shughuli, shughuli za kibinadamu, na makazi huko Yerusalemu wakati huu.

Sasa, marejeleo ya kwanza kabisa yanayojulikana kuhusu Yerusalemu nje ya Biblia ni mfululizo wa maandishi ya Kimisri yanayoitwa Maandiko ya Utekelezaji, na haya kimsingi yalikuwa aina ya njia ya kuwawekea maadui zako uchawi mbaya. Maadui wa Misri wangeandikwa kwenye sanamu au kwenye mabakuli, na kisha sanamu na au mabakuli yangepondwa au kupondwa kisherehe, na hiyo, bila shaka, ingekuwa ishara ya kupondwa kwa maadui zao. Tena, Yerusalemu na maeneo mengine ya kibiblia yalipatikana, na majina yao yalipatikana katika Maandiko haya ya Utekelezaji.

Tumeona slaidi hii hapo awali, lakini hii tena ni picha ya kaburi kutoka kwa Benny Hassan, ambayo inakadiriwa kuwa ya wakati wa Mababa wa Mitume, labda baadaye kidogo kuliko Ibrahimu, lakini ikionyesha, waziwazi, Waasia, watu kutoka Kanaani, Wakanaani, au labda hata Waisraeli wa awali wenyewe, Waebrania, wakija Misri na kufanya biashara ya mifugo na chuma kwa bidhaa zingine. Kwa hivyo, huu ni ugunduzi muhimu sana wa akiolojia unaoonyesha wazi mwingiliano kati ya Kanaani na Misri, ambao unafaa wazi simulizi la Mwanzo. Sura ya Melkizedeki, tukirudi kwenye mkutano kati ya Ibrahimu na Melkizedeki, bila shaka, inavutia sana na ni mada ya kuvutia kujifunza.

Bila shaka, Melkizedeki jina hilo ni Mfalme-Kuhani, na hii ni wazi ina maana kwamba hii inaweza kuwa mwonekano wa Yesu Kristo kabla ya kuzaliwa. Melkizedeki anambariki Ibrahimu na kupokea zaka kutoka kwa Ibrahimu. Bonde la Shave, tena,

kama tulivyosema hapo awali, linaweza kuwa sehemu za juu za Bonde la Refaimu au Bonde la Kidroni, Bonde la Mfalme, ambalo liko mashariki mwa Yerusalemu.

Na tutazungumzia hilo zaidi baadaye. Sasa, baadaye katika Agano la Kale, Sulemani alikuwa na bustani zake za kifalme katika Bonde la Kidroni, mfululizo wa matuta, Shadoti, ambayo yametajwa katika Kitabu cha Wafalme. Inavutia, nadhani kuna theolojia nyingi hapa mbali na utu wa Melkizedeki.

Mkutano huo, mkutano mfupi, katika Bonde la Shaveh au Bonde la Mfalme katika Mwanzo, sasa katika Apokrifoni ya Mwanzo, mojawapo ya Magombo ya Bahari ya Chumvi, unayo, pia ni jina la tatu linaloitwa Bonde la Bet HaKerem. Lakini mkutano huu mfupi kati ya Mungu na Ibrahimu katika uwanda au bonde lenye maji mengi unaonekana kurudi nyuma kwenye Bustani ya Edeni kabla ya vuli. Na ukweli kwamba Mungu na mwanadamu, Mungu katika umbo la Melkizedeki, Mfalme wa Salemu, na mwanadamu katika umbo la Ibrahimu, baba mkuu, baba wa Wayahudi, unaonekana kutazama nyuma na mbele kuzaliwa kwa Kristo na upatanisho wake na hatimaye upatanisho wetu na Mungu.

Jambo lingine la kuzingatia unapoangalia akiolojia ya mababu ni miji ya uwanda, miji ya hadithi za uwanda, iliyotajwa katika hadithi ya Lutu na mkewe na binti zao. Tena, hizi zimetafutwa kwa nguvu na safari mbalimbali. Kwa kweli kuna maeneo matano yanayoanzia mkabala na Bahari ya Chumvi kwenye ufuo wa mashariki wa Bahari ya Chumvi, Rasi ya Lisan, ambayo inajitokeza kutoka upande wa mashariki.

Msingi wa rasi hiyo ni eneo linaloitwa Bab Edh- Dhra. Na wanaakiolojia wengi na wanahistoria wa kibiblia wanapendekeza kwamba labda inawakilisha Sodoma ya kibiblia. Mbali zaidi kusini, kuna maeneo mengine manne ambayo yote yanaonyesha uvamizi wa mapema wa Enzi ya Shaba.

Tatizo hapa ni kwamba mpangilio wa matukio wa tovuti hizi hauendani lazima. Baadhi huchelewa kuliko zingine. Baadhi hazionekani kuwa na watu wengi, huku zingine zikifanya hivyo kwa nyakati tofauti.

Kwa hivyo, miji katika Mwanzo, Sodoma, Gomora, Adma, Seboimu, na Bela au Soari bado ni swali lililo wazi. Ingawa maeneo haya yote kwa ujumla ni ya kipindi kimoja na yanaonekana kuendana na kile tunachosoma katika kifungu cha Lutu, hadithi ya Lutu na kutoroka kwa Lutu kutoka Sodoma, bado kuna masuala. Sasa, hivi majuzi, mwanaakiolojia Mkristo amebishania eneo la kaskazini, mahali panapoitwa Tel Hamam.

Na hiyo iko pembezoni mwa Kirkar Har Yarden, aina ya uwanda wa duara kaskazini mwa Bahari ya Chumvi. Lakini pia kuna matatizo na eneo hilo. Kwanza kabisa, katika simulizi la Mwanzo, una malaika watatu wakimtembelea Ibrahimu kwenye hema lake, na tutaona hema kama hilo katika video ijayo.

Nao wanaangalia miji ya tambarare, hasa Sodoma. Na hii ni kutoka Mwaloni wa Mamre huko Hebroni. Na kama Sodoma ilikuwa kaskazini mwa Tel Hamam, hiyo ni mbali sana kaskazini kwao kutembea hadi ukingoni mwa kambi yao na kutazama chini katika Bonde la Ufa na kuona kaskazini mwa mbali.

Haiwezekani kabisa. Kwa hivyo, kuna masuala na hilo, na haya yote, na kwa kweli hakuna suluhisho thabiti. Lakini nadhani miji mitano, Bab Edh- Dhra na miji iliyo upande wa kusini, na maeneo yaliyo upande wa kusini, labda yanawakilisha kisio letu bora hadi leo kuhusu miji ya uwanda, miji ambayo imetajwa katika Mwanzo.

Sawa, Akeda, kufungwa kwa Isaka katika Mwanzo 22, inataja nchi ya Moria. Moria ilikuwa nchi, Eretz Moria, lakini Ibrahimu alijiandaa kumtoa mwanawe dhabihu katika kile kinachoonekana kuwa nchi ya baadaye ya Israeli. Hapa ndipo mahali pa Hekalu la Sulemani.

Na ilikuwa safari ya siku tatu kutoka Beersheba hadi mahali hapa alipoinua macho yake na kuona mahali hapo kwa mbali. Lakini hii, tena, ingelingana na maeneo ya jirani karibu na Yerusalemu. Sasa katika siku za Ibrahimu, kutoa kafara kwa watoto kulifanywa kwa kawaida na hilo liliendelea hadi Enzi ya Chuma miongoni mwa Wakanaani na wapagani waliozunguka Israeli.

Na hii, tena, ni alama ya Tofethi. Hapa ndipo dhabihu hizi za kibinadamu zilipotolewa. Hapa ni Carthage, mojawapo ya maeneo ya Foinike magharibi mwa Tunisia ya kisasa upande wa magharibi wa Mediterania.

Sasa leo unaweza kwenda mahali panapoitwa Haas Promenade au Tayelet . Ni bustani nzuri na eneo la kutembea linalozunguka kitongoji cha Talpiot. Na una mandhari nzuri ya Mlima wa Mizeituni na Yerusalemu na hasa Mlima wa Hekalu.

Na kujua Njia ya Wazee wa Mababa ilienda wapi, ambayo inafuata Barabara ya kisasa ya Hebroni, ambapo Ibrahimu aliinua macho yake na kuona mahali hapo kwa mbali, ilibidi iwe katika eneo hili ambapo unaweza kuona kuba la dhahabu la Mwamba, ambalo limejengwa juu ya Mlima Moria. Tena, Ibrahimu alimzaa Isaka, Isaka alimzaa Yakobo, na Yakobo alikuwa na wana kumi na wawili. Na wana hawa, kama tunavyojua, wakawa makabila kumi na mawili ya Israeli.

Hii ni taswira nzuri ya zile zilizo kwenye madirisha ya Hospitali ya Hadassah huko Ein Kerem, ambayo mtu anaweza kutembelea leo. Tunitaja Bonde la Dothani hapo awali. Hili, tena, ni eneo ambalo Yusufu alichukuliwa na wafanyabiashara wa Midiani kutoka kwa ndugu zake na kupelekwa Misri.

Hiyo iko katika eneo hili la jumla, bonde hili kaskazini mwa Samaria. Tena, kama tulivyoona katika onyesho la awali, hakuna ushahidi dhahiri wa Yusufu akihudumu kama waziri wa Misri. Jina lake la Kimisri limehifadhiwa katika Mwanzo.

Lakini hilo linaeleweka wazi, tukizingatia ukweli kwamba mafarao wa baadaye waliwakandamiza na kuwatumikisha wazao wa Yusufu. Na tena, mnara huu wa mazishi na sanamu hii kubwa, kichwa cha kifua cha sanamu, vinaweza kuwakilisha mtu kama Yusufu au Yusufu mwenyewe ambaye alianzishwa nasi. Simulizi la Yuda na Tamari katika Mwanzo 38 linatoa aina ya simulizi ya jinsi wanaume walivyojitambulisha.

Na alifanya nini? Aliomba fimbo yake na muhuri wake. Tuna mihuri, kama nilivyosema hapo awali, inayoelezea jina la Yakobo kutoka milenia ya pili. Na kwa hivyo, hii, tena, ni ufahamu wa wakati wa mababu, milenia ya pili KK.

Na tena tuna mihuri ya kuonyesha hilo. Bila shaka, hatuna muhuri wa Yuda, lakini ile inayofanana nayo na ile inayotaja jina Yakobo au Yaakov. Kati yetu, tulizungumzia kama pengine mahali ambapo Yusufu alihudumu kama mtumwa kwanza chini ya Potifa na hatimaye kama waziri chini ya Farao.

Na kisha, bila shaka, mwisho wa kitabu cha Mwanzo unaishia na Yakobo na ndugu wengine wakihamia Misri na kupewa nchi ya Gosheni, ambayo ni eneo hili lenye giza, Delta ya Nile. Zamani, kulikuwa na matawi saba ya Delta ya Nile yaliyoenea juu ya njia hiyo yenye umbo la kuingia Mediterania. Leo, kuna ardhi mbili tu lakini zenye utajiri mwingi.

Hapa, unaweza kuona picha hii ikiwa na msingi wa sanamu, labda ya Nasaba ya 19. Na unaweza kuona ardhi yenye utajiri hapo. Na hapo ndipo Waisraeli walipohamia na kuanzisha maisha yao na kufanikiwa hadi nasaba mpya ilipoingia madarakani na ukandamizaji ukaanza.

Asante. Katika kisa hiki, katika Jumba la Makumbusho la Akiolojia la Horn, kuna aina za vyungu kutoka takriban wakati wa Ibrahimu. Hizi zilichukuliwa kutoka makaburini katika eneo la Bab Adra huko Jordan.

Bab Adra, tena, kutoka kwa hotuba yetu iliyopita, inawezekana ni mahali ambapo Sodoma ya kibiblia ilikuwepo. Sasa, moja ya sifa za kuvutia za vyombo hivi vya udongo ni kwamba vimetengenezwa kwa mkono. Hii ni kabla ya kuanzishwa kwa gurudumu la mfinyanzi wa haraka.

Kwa hivyo, hizi zote zilitengenezwa kwa mkono, zikitengenezwa kwa mkono kwa kutumia koili, na kisha kuzifunga na kuzilainisha kwa mkono. Kwa hivyo, ukiangalia kwa makini, si zenye ulinganifu kamili, lakini bado zina maumbo mazuri sana, hasa

bakuli tunazo hapa na mitungi midogo. Angalia pia, kwenye maumbo, baadhi yake yana kile kinachoitwa vipini vya daraja.

Hii ni sifa ya Kipindi cha Shaba cha mapema, ambacho kilidumu kuanzia 3100 hadi yapata 2000 KK. Sasa, Ibrahimu angeishi mwisho kabisa wa kipindi hicho, kama si baadaye. Lakini hizi ni aina za kipekee na aina za ufinyanzi kutoka, tena, takriban wakati wa Ibrahimu kutoka mahali ambapo tunapoamini ni Sodoma ya kibiblia. Nyuma, mtu anaweza kuona chokaa cha basalt, na hiki ni cha kusaga nafaka.

Mchi ungetumika pamoja nao kusaga nafaka au viungo kutengeneza sahani au kitoweo. Na, bila shaka, huu una kipande kidogo, lakini ulipatikana, kama ilivyo leo, katika kaburi lililozikwa pamoja na wakazi wa kaburi. Sawa, karibu kwenye Jumba la Makumbusho la Akiolojia la Horn.

Kile tulicho nacho mbele yetu ni hema halisi la Bedouin. Na tofauti na mahema ya leo, ambayo yametengenezwa kwa vifaa vya sintetiki, haya ni manyoya halisi ya mbuzi ambayo yamefumwa pamoja kutengeneza hema hili. Kwa nini wanatumia manyoya ya mbuzi? Naam, manyoya ya mbuzi hayaingii majini, na maji yanapogusa manyoya ya mbuzi, huvimba na kuwa kimbilio lisilovuja kwako unapokuwa jangwani.

Mtindo wa mahema haya umebaki bila kubadilika kwa maelfu ya miaka, na tunapowafikiria mababu na Ibrahimu na Isaka na Yakobo na kuhama kwao kutoka sehemu moja hadi nyingine, hivi ndivyo wangetumia. Hata hivyo, kuna onyo moja hapa: mahema yao yangekuwa makubwa zaidi, labda mara nne au tano ya ukubwa, kama si makubwa zaidi. Hata hivyo, nataka kutaja mambo machache kuhusu mahema haya.

Na moja ni mistari unayoiona ukutani mwa hema. Hiyo si tu kwa ajili ya mapambo, lakini pia inawaambia watu wanaokaribia hema kutoka mbali ni familia gani, kabila gani, au jamaa gani walio hapa. Unaweza kuwa unakaribia hema kama hili huko nje katika Nchi Takatifu mahali fulani, katika Levant, na miundo hiyo iliyo upande wa hema inaweza kuwa kitu ambacho unakitambua kama adui wa familia yako, adui wa kabila lako, na kwa hivyo unataka kumgeuza farasi wako au ngamia au punda na kutoka huko.

Au inaweza kuwa ishara ya kukaribishwa ya mshirika au mwanafamilia au mwanafamilia ambaye unamwamini na una uhusiano mzuri na kwamba unataka kuingia na kupewa ukarimu. Sasa, mahema, tena, mahema makubwa ambayo Ibrahimu na Sara wangetumia yangekuwa na vyumba vingi, labda kimoja kwa ajili ya wanawake, kimoja kwa ajili ya maandalizi ya chakula, kimoja kwa ajili ya ukarimu, na kisha kingine kwa ajili ya kulala. Hizi zinaweza kuwekwa na kuvunjwa haraka sana, na sehemu ya nyuma inaweza kukunjwa ili uwe na wakati wa kupumzika.

Kama kungekuwa na upepo, ungeweza kupata hewa ya kupitishia hewa. Ilikuwa rahisi lakini yenye manufaa sana. Na katika uchimbaji wetu huko Jordan, hadi leo, baadhi ya wafanyakazi wetu ni Wabedouin, na huja kwenye eneo hilo kila asubuhi baada ya kuishi katika mahema kama haya.

Kama nilivyosema, baadhi ya mambo hayabadiliki kamwe. Sasa, hema hili hapa lina vifaa vya mapambo, baadhi ya vitu vya kale, na hebu tuangalie hivyo kwa zamu. Chini yangu hapa kuna kifaa cha kusaga au kuvunja na kuponda maharagwe ya kahawa kwa ajili ya kutengeneza kahawa ya Bedouin.

Kitu hiki kilichojengwa kwa mbao hapa ni tandiko la ngamia. Na, bila shaka, nundu moja ya ngamia ingepanda katikati hapo. Hili lingefunikwa na ngozi na blanketi, na ungekaa juu yake na kupanda ngamia.

Kama unavyoweza kufikiria, hii ni jambo lisilofurahisha sana, na naweza kushuhudia kwamba nilipanda ngamia kwa dakika 45 na nilikuwa na maumivu ya mara kwa mara. Kwa hivyo, sijui wanafanyaje, lakini Wabedui na wale wanaopanda ngamia kila siku hujenga uwezo wa kufanya hivi na kustahimili maumivu. Hapa kuna ngozi ya mbuzi, na imewekwa hapa kama siagi inayochujwa.

Na unachofanya ni kumimina maziwa ambayo umekamua kutoka kwa kondoo au mbuzi wako na kukaa na kuzungumza na kutembelea na kuyazungusha huku na huko, na hivi karibuni yatakuwa mtindi na hatimaye, ukiendelea kufanya hivyo, siagi. Na hilo, bila shaka, ni mojawapo ya vyakula vikuu vya watu Mashariki ya Kati hadi leo. Hapa, tuna kifaa cha kupuria na uma wa kupepete.

Vitu hivi viwili vilipatikana na kununuliwa huko Jordan, kaskazini mwa Jordan. Na unaweza kuona una vipande vya mawe ya basalt vilivyowekwa kwenye sleji hii ya kupuria. Samahani kwa kusugua kwangu hapo.

Bila shaka, hizi zilivutwa kuzunguka uwanja wa kupuria ili kuvunja mabua ya nafaka kutoka kwenye punje za nafaka. Na sakafu za kupuria zilikuwa karibu kila mara kwenye vilele vya vilima ambapo kulikuwa na upepo mzuri. Mara tu hizo zilipovunjwa na sleji, basi uma wa kupepete hutumiwa, na wakati kuna upepo, unatupa kila kitu juu hewani.

Makapi au mashina hupeperushwa. Mbegu huanguka kwa sababu ni nzito, na una nafaka yako ya kusindika na kusaga kwa ajili ya mkate wako. Hapa, jambo la mwisho tutakalozungumzia ni vazi hili zuri hapa.

Hili lilikuwa joho la mahari la harusi la Bedouin ambalo lilitumia saa nyingi sana, lilitumia kushona yote haya kwa mkono kwa ajili ya binti. Mama angelifanya hivyo kwa ajili ya binti yake kabla ya harusi yake. Hadithi ya kusikitisha ni kwamba hili

lilinunuliwa na William G. Dever, mwanaakiolojia maarufu, naye akalitoa kwa jumba letu la makumbusho.

Hii ilinunuliwa muda mfupi baada ya vita vya 1967 kwenye barabara kaskazini mwa Yerusalemu. Ni wazi kwamba ikiwa imenunuliwa, ikiwa ilikuwa inauzwa, labda kulikuwa na mwisho wa kusikitisha sana wa hadithi hiyo. Harusi haikufanyika, au bwana harusi au bibi harusi alifariki.

Kwa hivyo, hii, tena, inatupa ishara nzuri ya jinsi mababu walivyoishi na jinsi walivyoweza, bila kujenga nyumba za kudumu, kusafiri kutoka Uru kusini mwa Mesopotamia hadi Harani na kisha kurudi chini hadi Nchi Takatifu na kisha Misri. Ni safari ndefu, mamia ya maili, lakini hivi ndivyo walivyoishi wakati huo. Asante.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 11, Mababu na Akiolojia.